7/1297 -3-

915

T.C
KÜLTÜR BAKANLIĞI
Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

SAYI : B.16.0.APK.0.12.00.01.940 - 60
KONU : Yazılı Soru Önergesi

9 / 2 /2000

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

İLGİ: T.B.M.M. Başkanlığı KAN.KAR.MÜD.'nün 27 Ocak 2000 gün ve A.01.0.GNS.0.10.00. 02.9257 sayılı yazısı.

Konya Milletvekili Sayın Lütfi YALMAN'ın "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 42 nci maddesinde değişiklik yapılıp yapılmayacağına ilişkin" 7/1297-3809 esas no'lu yazılı soru önergesinin cevabı ekte gönderilmektedir.

Bilgilerinize arz ederim.

M. İstemihan TALAY
Bakan

EKLER:
Ek-1 Cevap (6 Sayfa)

DAĞITIM:
Gereği
T.B.M.M. Başkanlığına

Bilgi
Başbakanlığa

Atatürk Bulvarı Derman Sokak No: 1 Opera 06050 / ANKARA Tel: 312 47 94 Fax: 312 64 73
www.kultur.gov.tr E-Mail: kultur@kultur.gov.tr

CEVAP 1: Fikir ve sanat eserleri bir toplumun kültürünü, tarihini, sosyo-ekonomik yapısını belgeleyen, muhafaza eden ve geçmişle gelecek arasında bir köprü oluşturan özel belleklerdir. Yaratıcı bir düşüncenin ürünü olan ve sahibinin hususiyetini taşıyan eserleri yaratanlar kültürü zenginleştirirken diğer yandan da toplumsal ve ekonomik gelişmeyi sağlar.

Günümüzde, sahip oldukları teknolojik ve ekonomik imkanlarla dünyada gelişmiş ülkeler arasında yer alan toplumların yapıları incelendiğinde, bu yapıların fikir ürünlerini yaratanların haklarının korunması esasına dayandığı görülmektedir.

Haklarının güven altında olduğundan emin olan bireyler yaratıcı düşüncelerini geliştirmekte ve meydana getirdikleri fikir ürünleri ile üyesi oldukları toplumların ilerlemesine katkıda bulunmaktadırlar.

Ancak, gelişen teknolojiler fikir ve sanat eserlerinin geniş kitlelere hızla iletilmesine, çeşitli geniş kullanımlara konu olmasına ve kolay kopyalanabilir hale gelmesine imkan vermektedir. Bu durum, bireyler ve toplumlar için büyük faydalar sağlamakla birlikte bu eserleri yaratanların haklarının takibini de zorlaştırmıştır.

Bu nedenle, bu eserleri icra edenlerin, tespitini yapanların veya yayınlayanların ulusal mevzuatlarla düzenlenmiş mali ve manevi hakların takibinin örgütlü bir şekilde yapılması gereği ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde bu hak takibi 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 42 nci maddesi uyarınca meslek birlikleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Meslek birlikleri, kar amacı gütmeyen ve 5846 sayılı Kanun çerçevesinde eser sahipleri ile komşu hak sahiplerine tanınan hakların tespitini, alınacak ücretlerin tahsilini ve hak sahiplerine dağıtımını sağlamak amaçlı faaliyetlerde bulunan birliklerdir. Aynı alanda birden fazla meslek birliği kurulabilmesine imkan tanıyan hüküm ise 1995 yılında yürürlüğe giren ve 5846 sayılı Kanunun Bazı Maddelerini Değiştiren 4110 sayılı Kanunla getirilmiştir.

Diğer ülke uygulamaları ve bunlara ilişkin mevzuatlar incelendiğinde, her ülkenin farklı hak takip sistemleri oluşturdukları görülmektedir. Bazı ülkeler, aynı alanda tek meslek birliğinin kurulmasını öngörürken bazı ülkelerin mevzuatında ise bu konuyla ilgili herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır.

Aslında, ülkemiz mevzuatı ile diğer gelişmiş ülkelerdeki fikri haklara ilişkin mevzuat arasında meslek birliklerinin örgütlenme modelleri hususunda bir farklılık bulunmaktadır.

5846 sayılı Kanunun 42 nci maddesi gereğince çıkarılan "Fikir ve Sanat Eseri Sahipleri ile Komşu Hak Sahipleri Meslek Birlikleri ve Federasyonları Hakkında Tüzük" eser sahipleri ve komşu hak sahiplerini temel alan bir örgütlenme esasını getirmektedir.

Sahiplik esasını temel alan mevzuatımız, eseri üreten eser sahiplerinin mali haklarını bir bütün olarak kabul etmektedir. Bu bağlamda, eser ve komşu hak sahiplerinin tüm mali hakları üye oldukları meslek birlikleri aracılığıyla yetki belgesinde belirtilen koşullara uygun olarak takip edilir.

Buna karşılık bazı Avrupa ülkelerindeki örgütlenme biçimi mali hakların kategorize edilmesine dayanmaktadır. Hakların idaresi mekanik ve temsili haklar şeklinde yapılan bir ayrımla sağlanmaktadır. Bu sebeple de eser sahiplerinin mali hakların iki ayrı birlik tarafından takip edilebilmektedir. Giderek globalleşen dünyada, ülkeler uluslararası sistemler oluşturmakta ve bu sistemleri işletecek normlar belirlemektedirler. Bu durum ülke mevzuatlarının ve uygulamalarının birbirine yakınlaşmasını ve bir uyum taşımasını sağlamaktadır. Ülkemizin de bu sistemlerin dışında kalması düşünülemez. Ancak, bu sistemlerin içinde yer alırken ulusal gereklerin öncelikle gözetilmesi gerekir. Bu nedenle, dış dünya ile entegrasyonu sağlayacak yasal önlemler gerçekleştirirken, ulusal ihtiyaçlarımız her zaman hareket noktası olmalıdır. 1995 yılında gerçekleştirilen yasal düzenlemeler sırasında aynı alanda birden fazla meslek birliği kurulması imkanı tanınmasının sebebi de bu gerçek olduğu düşünülmektedir.

Bu bağlamda, yukarıda bahsi geçen ulusal ve uluslararası gereklerden hareketle Bakanlığımızca hazırlanan "5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı"nda aynı alanda tek meslek birliğinin kurulmasına imkan veren bir düzenleme öngörülmemektedir.

CEVAP 2: Türkiye'de, meslek birlikleri ile ilgili ilk düzenleme, 01 Ocak 1952 tarihinde yürürlüğe giren Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 42 nci maddesi ile yapılmıştır. Söz konusu madde, eser sahiplerinin maddi ve manevi yararlarını korumak amacıyla kanunun yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde meslek birliği kuracaklarını, bu süre zarfında bir birlik oluşturulamadığı taktirde bu yapının Hükümet tarafından oluşturulmasını hükme bağlamıştır. Ancak, öngörülen süre içinde eser sahipleri veya hükümetler tarafından böyle bir meslek birliğinin kurulması gerçekleştirilmemiştir.

1983 yılında, 5846 sayılı Kanunun bazı maddelerini değiştiren 2936 sayılı Kanunla 42 nci madde yeniden düzenlenmiştir. Bu bağlamda, üyelerinin ortak çıkarlarını korumak ve mevzuatın öngördüğü usul ve esaslar çerçevesinde mali haklarının izlenmesine, alınacak ücretlerin tahsilini ve dağıtımını sağlamak amacıyla, Kanunun belirlediği dört eser grubu dikkate alınarak;

- İlim-Edebiyat Eserleri Sahipleri Meslek Birliği (İLESAM)
- Musiki Eserleri Sahipleri Meslek Birliği (MESAM)
- Güzel Sanat Eserleri Meslek Birliği (GESAM)
- Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği (SESAM)

adları ile dört meslek birliğinin kurulması hükme bağlanmıştır. Ayrıca, aynı alanda birden fazla meslek birliği kurulamayacağı ve bu meslek birlikleri tarafından bir federasyon kurulması da öngörülmüştür.

Söz konusu Meslek Birlikleri, 2936 sayılı Kanunla değişik 42 nci madde uyarınca Bakanlar Kurulu'nun 86/10534 sayılı kararı ile 28.04.1986 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Fikir ve Sanat Eserleri Sahipleri Meslek Birlikleri ve Federasyonu Hakkında Tüzük" ve Bakanlar Kurulu'nun 86/10835 sayılı kararı ile 11.08.1996 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan "Meslek Birlikleri Tip Statüsü"ne uygun bir şekilde kurulmuşlardır.

Yukarıda da açıklandığı gibi, meslek birliklerinin amacı 42 nci madde ile eser sahiplerinin haklarının takibini sağlamak, alınacak ücretlerin tahsilini yapmak, bunları hak sahiplerine dağıtmak şeklinde tespit edilmiştir.

Ancak, zaman içinde 1986 yılında kurulan meslek birliklerinin bu faaliyetleri yerine getirmek konusunda fazla başarılı olamadıkları ve hak takibinde Türkiye'de istenen ölçüde bir örgütlenme sağlanamadığı gözlenmiştir. Eser sahipleri, mali haklarının takibinin sağlanması amacıyla mevcut meslek birliklerine üye olmak konusunda fazla istekli davranmamışlardır. Bunun yerine, ya haklarını kendileri takip etmeyi tercih etmişler ya da 42 nci maddedeki kısıtlama nedeniyle başka bir meslek birliği kuramadıklarından, dernek veya vakıf biçiminde örgütlenerek hak takibi yapmaya çalışmışlardır. Bu durum, alanda birçok karışıklığa neden olmuştur.

1995 yılında Gümrük Birliği-Avrupa Birliği çerçevesinde yürütülen mevzuata uyum çalışmaları sonunda, 4110 sayılı Kanunla 5846 sayılı Kanunun bazı maddeleri değiştirilmiştir. Söz konusu Kanunda, 4110 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler büyük ölçüde Avrupa Konsey Direktifleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, Kanunda yapılan en önemli değişikliklerden birisi de, 80 inci maddede yapılan düzenlemeyle, eser sahibinin maddi ve manevi haklarına halel getirmemek kaydıyla, fikir ve sanat eserlerini özgün bir biçimde icra eden yorumlayan icracı sanatçılarla, bir icrayı yada sesleri ilk defa tespit eden ses taşıyıcısı yapımcıları ile radyo-televizyon kuruluşlarının eser sahibinin haklarına komşu haklarının tespit edilmesidir.

Böyle bir düzenleme doğal olarak, eser sahiplerinin yanısıra komşu hak sahiplerinin de haklarının takibinde örgütlenme hakkına sahip olmaları gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, 5846 sayılı Kanunun 42 nci maddesi, 4110 sayılı Kanunla yeniden değiştirilmiş ve "eser sahipleri ile komşu hak sahiplerinin" üyelerinin ortak çıkarlarını korumak ve mevzuatın öngördüğü esas ve usuller içinde Kanun ile tanınmış haklarının takibini, alınacak ücretlerin tahsilini ve hak sahiplerine dağıtımını sağlamak üzere, Bakanlığımızca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca onaylanan Tüzük ve Tip Statülere uygun meslek birlikleri kurabilecekleri hükme bağlanmıştır.

Ayrıca, 1986 yılında kurulan meslek birliklerinin istenen düzeyde hak takibi yapamamaları, son derece dinamik olan bir alanda teknolojik gelişmelere yeterince uyum sağlayamamaları sebebiyle ve yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda, aynı maddede aynı alanda birden fazla farklı meslek birliği kurulabileceği ve bu birliklerin ihtiyaçlar doğrultusunda şubeler açarak çalışabilecekleri öngörülmüştür.

Ayrıca, 4110 sayılı Kanunla düzenlenen 5 inci geçici madde, söz konusu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce kurulmuş olan meslek birliklerinin tip statülerinin yayımından itibaren bir yıl içinde Bakanlığımız gözetiminde Kanunun ilgili hükümleri ve tip statü ilkeleri doğrultusunda yeni meslek birliklerine dönüştürülmelerini ve bu süre içinde yapacakları genel kurul toplantısı ile yeni organlarını oluşturmalarını hükme bağlamaktadır. Bu hükme uymayan meslek birliklerinin birinci yılın sonunda kendiliğinden dağılmış sayılacakları da aynı madde ile öngörülmüştür.

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişken Kanunun 12.06.1995 tarihli ve 22311 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmesinden sonra, 42 nci ve geçici 5 inci maddelerin gereğinin yerine getirilmesi için iki yıl geçmesi gerekmiştir. 1997 yılının sonuna doğru Bakanlığımızca hazırlanan Tüzük incelenmek üzere Danıştay'a sevk edilmiştir.

42 nci maddenin 2 nci fıkrasında geçen "bir üst kuruluş" ibaresinin 3 üncü fıkrasında geçen "federasyon" ifadesi ile paralellik arz edip etmediği konusunda belirsizlik olduğu görüşü nedeniyle hak takibi ile ilgili örgütlenmenin Meslek Birliği-Üst Kuruluş- Federasyon şeklindeki üçlü bir yapılanma ile mi yoksa Meslek Birlikleri-Federasyon şeklindeki ilgili bir yapılanma ile mi gerçekleşeceği üzerindeki tartışmalar alan tespiti ile meslek birliklerinin yapılanmasının nasıl olması gerektiğine ilişkin değerlendirmeler sebebiyle Tüzük, 19 ay Danıştay incelemesinde kalmıştır.

Hak takibi ile ilgili örgütlenmenin ikili yapılanma ile gerçekleştirilmesi, alan tespitinde eser veya komşu hak sahipliğinin esas alınması ve Bakanlığımızın meslek birliklerinin sivil ve demokratik bir yaklaşımla yapılanması gerektiği hususlarında görüş birliğine varıldıktan sonra, "Fikir ve Sanat Eseri Sahipleri ile Komşu Hak Sahipleri Meslek Birlikleri ve Federasyonları Hakkında Tüzük" 10.03.1999 tarihli ve 99/12574 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 01.04.1999 tarih ve 23653 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Buna bağlı olarak, "Fikir ve Sanat Eseri Sahipleri ile Komşu Hak Sahipleri Meslek Birlikleri Tip Statüsü" 19.04.1999 tarihli ve 99/12792 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 20.05.1999 tarihli ve 23700 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Fikir ve sanat eseri sahipleri ile komşu hak sahipleri meslek birliklerinin ve federasyonlarının kurulmalarını, görevlerini, denetlenmelerini, üye olma, üyelikten çıkma ve çıkarılma koşullarını, eser sahipleri ile komşu hak sahiplerinin tazminat ve telif ücretlerinin dağıtım usullerini, birlik ve federasyonlar ile çalışmalarına ilişkin diğer hususları Tüzük ile düzenlenmiştir.

Söz konusu Tüzük meslek birliklerinin;

1- İlim ve Edebiyat Eserleri Sahipleri,
2- Musiki Eserleri Sahipleri,
3- Güzel Sanat Eserleri Sahipleri,
4- Sinema Eserleri Sahipleri,
5- İşlenme Eser Sahipleri,
6- İcracı Sanatçılar,
7- Ses Taşıyıcı Yapımcıları,
8- Radyo-Televizyon Kuruluşları

başlığı ile tanımlanan alanlarda kurulabileceğini de hükme bağlamıştır.

Yukarıda bahsi geçen alanlarda belirtilen birlikler, üyelerine ait fikir ve sanat eserleri nüshalarının kullanılmasını izlemek ve izinsiz kullananlar için gerekli girişimlerde bulunmakla yükümlüdürler. Bu bağlamda birlikler, hak takibinde, kamu kurum ve kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileriyle ilişkilerinde üyelerinin devrettikleri haklar çerçevesinde yetkilidirler. Eser sahipleri ve komşu hak sahipleri, birliğe devretmedikleri haklarını bireysel olarak da takip edebilirler.

"Fikir ve Sanat Eseri Sahipleri ile Komşu Hak Sahipleri Meslek Birlikleri ve Federasyonları Hakkında Tüzük" ile "Fikir ve Sanat Eseri Sahipleri ile Komşu Hak Sahipleri Meslek Birlikleri Tip Statüsü"nün Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmesinden sonra daha önce kurulmuş Meslek Birliklerine üye olmayan veya faaliyetlerini yetersiz bularak bu birliklerden ayrılan eser sahipleri ile meslek birliği kurma hakkına ilk defa sahip olan komşu hak sahipleri bir araya gelerek meslek birliği kurmak üzere Bakanlığımıza başvurmuşlardır. Bu bağlamda Tip Statü'nün yürürlüğe girdiği tarih olan 20.05.1999'dan sonra, Musiki Eseri Sahipleri Grubu Meslek Birliği (MSG), Anadolu İlim-Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği (ANASAM), İcracı Sanatçılar Meslek Birliği (İSAMEB), Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği (BSB) gibi birlikler kurulmuştur.

Ayrıca, 5846 sayılı Kanunun geçici 5 inci maddesi gereğince, Türkiye Musiki Eseri Sahipleri Meslek Birliği (MESAM), Türkiye İlim-Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği (İLESAM) ile Türkiye Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği (SESAM) yeni birliklere dönüşmek üzere Bakanlığımıza başvurmuştur.

1983 yılından önce kurulmuş meslek birliklerinin gerekli prosedür başlatmış olmaları, onlarında bu mekanizma içerisinde faaliyetlerini sürdürmek amacı taşıdıklarının en önemli göstergesidir. Diğer taraftan, yeni kurulan meslek birlikleri ile kurulmak üzere yapılan başvuruların makul sayıda olması son yıllarda Türkiye'de eser ve komşu hak sahiplerinin hak takibi konusunda bilinçlendiklerini ve bu örgütlenmelerin belirli bir ihtiyaçtan kaynaklandığını göstermektedir. Bu sebeple, aynı alanda tek meslek birliğinin kurulmasına imkan veren bir düzenleme, eser ve komşu hak sahiplerinin haklarının takibinde yaratılan çağdaş, demokratik ve katılımcı ortamın ortadan kalkmasına ve kazanılmış haklar bakımından alanda karışıklığa neden olacağından Bakanlığımızca hazırlanan "5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı"nda böyle bir düzenleme öngörülmemektedir.

Bilindiği gibi, meslek birlikleri kar amacı gütmeyen ve eser sahipleri ile komşu hak sahiplerinin 5846 sayılı Kanunla tanınan haklarını takip etmek amacıyla kurulan birliklerdir. Üyeleri sermaye koymak, kar ve zarara, hukuki mesuliyete iştirak etmekle yükümlü tutulamazlar. Diğer taraftan, Tüzük söz konusu birliklerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için sağlayacakları gelirleri aşağıdaki şekilde belirlemiştir:

a) Üyelerden alınacak giriş ödentileri ve yıllık ödentiler,
b) Birlik ve tahsil olunacak tazminat ve telif ücretlerinden kesilecek birlik payları,
c) Yayın gelirleri,
d) Hak sahiplerine dağıtılmak üzere, Kanunun 44 üncü maddesi uyarınca stopajdan elde edilen gelir,
e) Bağışlardan ve ölüme bağlı tasarruflardan elde edilen gelirler,
f) Faiz, hazine bonosu ve devlet tahvili gelirleri,
g) Diğer gelirler.

Daha önce de belirtildiği gibi, meslek birlikleri üyelerin eserlerine ilişkin mali haklarının takibi, telif ücretlerinin tahsili ve bu ücretlerin dağıtımı ile yükümlüdürler. Bunun için üyeler, 5846 sayılı Kanunun 20 nci maddesi uyarınca Bakanlığımızca çıkarılan yönetmelikle belirlenen genel esaslara uygun bir yetki belgesini üye oldukları birliğe verirler. Bu yetki belgesinde mali hakların adli makamlar ve icra müdürlüklerinde takibi ve hukuki gereklerin yerine getirilmesine ilişkin açık yetki verilir.

Bu yetki belgesine istinaden tahsil edilen telif ücretleri, birlik payı düşüldükten sonra yılda dört kez, tazminat bedelleri ise yapılan giderlerle birlik payı düşüldükten sonra tahsilini izleyen on beş gün içinde hak sahiplerine ödenir.

5846 sayılı Kanunun 44 üncü maddesi uyarınca stopajdan elde edilecek gelir, Bakanlığımızca hazırlanan dağıtım planları gereğince yıl sonunda birliklere pay edilir. Bakanlığımız stopaj gelirlerini, taşıyıcı ortamın içerdiği eser türlerini göz önüne alarak ilgili birliklere dağıtır.

Aynı eser türünde faaliyet gösteren birliklerin yıllık bilançolarında yer alan birlikçe tahsil olunan tazminatlar ve eserlerin özel kopyalama sayısı stopaj dağıtımında kriter olarak kabul edilir.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, meslek birliklerinin varlıklarını sürdürmek için gerekli kaynaklara yeterince sahip oldukları düşünülmektedir.